

GAZDASÁGI KORMÁNYZÁS A GAZDASÁGI ÉS MONETÁRIS UNIÓBAN – A GLOBÁLIS POLITIKA LEHETETLEN SZENTHÁROMSÁGA SZEMSZÖGÉBŐL

Az Európai Unió a világgazdaság egyik legfontosabb integrációja. A benne megvalósuló gazdasági integráció szorossága megfelel annak a szintnek, amit Rodrik hiperglobalizációnak nevez. Az elmélet szerint a politika szintjén egyszerre nem megvalósítható a demokratikus politikai döntéshozatal, a teljes világgazdasági integráció, illetve a nemzetállam. A trilemma a globalizáció útjában álló intézményi különbségeken alapszik. Megoldása három módon lehetséges: a demokrácia kiiktatásával a megoldás az arany kényszerzubbony, ahol a piaci mechanizmusok veszik át az állami gazdaságpolitika szerepét; a globális kormányzás megvalósulása esetén a szuverén nemzetállamok tűnnek el a nemzetközi rendszerből; végül a Bretton Woods kompromisszum esetében a globalizáció útjába állítunk akadályokat. Írásunkban a modellt az európai integrációra, egészen pontosan a Gazdasági és Monetáris Unióra alkalmazzuk. Érvelésünk szerint, ha fent kívánjuk tartani az integráció szorosságát, erősíteni kell az integráció szintjén a gazdasági kormányzást, ami pedig csak a tagállami szuverenitás rovására mehet. Ez, mely a GMU esetében leginkább a fiskális föderáció erősítését jelenti ugyanakkor, megnövelve az integráció költségeit, egy többsebességes Európa kialakulása irányába hathat.

1. BEVEZETÉS

Dani Rodrik először 2002-ben publikált modellje [Rodrik 2002, magyarul Rodrik 2005, illetve részletesebben Rodrik 2007 és Rodrik 2011] szerint a politika szintjén *egyszerre nem valósítható meg* a demokratikus politikai döntéshozatal, a teljes világgazdasági integráció, illetve a nemzetállam. A modellben a demokrácia fogalma nem a koncepció tradicionális, politikatudományból ismert felfogását jelenti, tehát nem a többpárti verseny, illetve demokratikus választások rendszerét, hanem sokkal inkább az intézmények szabad megválasztásának lehetőségét.

A trilemma a globalizáció útjában álló intézményi különbségeken alapszik. Megoldása három módon lehetséges: a demokrácia kiiktatásával a megoldás az arany kényszerzubbony, ahol a piaci mechanizmusok veszik át az állami gazdaságpolitika szerepét (arany kényszerzubbony); a globális kormányzás megvalósulása esetén a szuverén nemzetállamok tűnnek el a nemzetközi rendszerből (globális kormányzás); végül a Bretton Woods-kompromisszum esetében a globalizáció útjába állítunk akadályokat.

Rodrik a globalizációt a gazdasági integrációval azonosítja. Tekintettel arra, hogy az Európai Unió, mint gazdasági integráció, a négy szabadság elvének megvalósításával igencsak szorosnak tekinthető, amit csak tovább mélyít a Gazdasági és Monetáris Unió közös monetáris politikája, tulajdonképpen azt mondhatjuk, hogy az EU, egészen pontosan a GMU egy olyan regionális intézmény, amelyen belül közel megvalósul (legalábbis igény szintjén) a mély gazdasági integráció, vagyis a globalizá-

ció. Így az eurózónára – ugyan nem globális, de regionális szinten – alkalmazni lehet a Rodrik-féle trilemmát.

Mindeközben a 2008-ban kirobbant világgazdasági válság hullámai elérték Európát, ami jelenleg már-már az integráció létét fenyegeti. Az unió perifériájának adósságválsága beláthatatlan következménnyel járhat az eurózóna számára. Tanulmányunkban amellett érvelünk, hogy a GMU válsága nem kizárólag azon tagállamok nem megfelelő (potyautas) magatartásából fakad, amelyek napjainkban is adósságválságban vannak, hanem ez a teljes integráció kormányzati válsága. Emiatt a probléma hosszú távú megoldása is túl kell, hogy mutasson ezen országok problémáinak kezelésén, és valamilyen módon együtt kell járnia az európai gazdasági kormányzás reformjával.

Tekintettel arra, hogy a közgazdasági irodalom viszonylag jól körbejárta már annak kérdését, mit is kellene tenni, tanulmányunk sokkal inkább arra kíván fókuszálni, hogyan is kellene, sőt, hogyan is lehet ezt megtenni. Ennek során kiemelt hangsúlyt helyezünk a gazdasági kormányzás problematikájára. Mivel a kormányzati feladatok megosztásának problémája valójában egy politikai, hatalmi kérdés, így a sikeres elemzéshez a nemzetközi politikai gazdaságtan (NPG) diszciplínájának segítségül hívása szükséges, így dolgozatunkban Rodrik *lehetetlen szentháromság* modelljét fogjuk alkalmazni. Feltételezvé, hogy a GMU egy igencsak integrált, globalizált világ, így vele kapcsolatban összesen három forгатókönyvet tudunk majd meghatározni. Az első szerint alkalmazhatjuk az úgynevezett *arany kényszerzubony* megoldását, amikor is a gazdaságpolitikák szabad megválasztásáról mondunk le, vagy esetleg a *globális kormányzás* (ami ebben az esetben a föderációs szintű kormányzás) alternatíváját, amely esetében a gazdasági kormányzás föderációs szintre kerülne, illetve választhatjuk az *integrációról való lemondást*, ez esetben pedig lemondunk az eurózónáról.

Ennek alapján dolgozatunk a következő módon épül fel. Legelőször is abból az általunk máshol már bemutatott tézisből indulunk ki, amely szerint a GMU válsága nem csak a tagállamok gazdaságpolitikai hibáiból kialakult válság, hanem a GMU gazdasági kormányzásának válsága [lásd Vigvári 2010 és 2011]. A következőkben egyfelől bemutatjuk Rodrik trilemmájára épülő a lehetséges megoldásokat a GMU válságára. Másfelől bemutatjuk, hogy a járható megoldások közül az *európai kormányzás erősítése* a legvalószínűbb. Ehhez viszont szükséges a tagállamok megfelelő politikai elköteleződése, mivel szükségszerűen mindez a szuverenitás jelentős csökkenéséhez vezethet. Így viszont, és ez lehet majd dolgozatunk végső konklúziója, a GMU-hoz való csatlakozás jelentős költségnövekedéshez vezethet a tagságra aspirálók szempontjából. Mindez pedig végső soron a csatlakozás elhalasztásához, így az eurózóna bővülésének lassulásához vezet.

2. A TRILEMMÁBÓL FAKADÓ LEHETSÉGES FORGATÓKÖNYVEK A GMU SZÁMÁRA

Amennyiben a fenti trilemmát szeretnénk alkalmazni a GMU-ra, akkor legelőször is annyi átalakítást kell tennünk, hogy a globális integrációt regionális integrációra módosítjuk, illetve a globális kormányzást regionális kormányzásra. Átalakítva a megoldásokat arra juthatunk, hogy az egyik megoldási javaslat az arany kényszer-

zubbony: ekkor tulajdonképpen valamilyen módon a piacra bízuk a GMU kormányzását, a piacnak kell kikényszerítenie a tagállamok megfelelő gazdaságpolitikáját. A globális/regionális kormányzás választása esetén az integrációt egyre bővebb jogkörökkel ruházzuk fel, a tagállamok gazdaságpolitikájának egyre nagyobb szelete kerül közösségi irányításba, ami természetesen szuverenitásvesztéssel jár. Végül a Bretton Woods-kompromisszum jelen esetben azt jelenti, hogy lemondunk a tagállamok közötti komolyabb integrációról, vagyis feladjuk a közös valutát. Az alábbiakban az ezekhez kapcsolódó lehetséges kimeneteket vizsgáljuk meg.

2.1. AZ ARANY KÉNYSZERZUBBONY

Ahogy arról már írtunk, az arany kényszerzubbony választása esetén valójában a piacra bízuk a gazdasági kormányzást. Mindazok a funkciók, amelyeket Rodrik a nem piaci intézmények feladataként ír le, a piac feladata lesz. Gazdaságpolitikai értelemben valamilyen egyensúlytalanság esetén, legyen az magas infláció, költségvetési hiány, a folyó fizetési mérleg hiánya, a piaci jelzések veszik rá a kormányzatot és a piaci szereplőket arra, hogy viselkedésüket úgy változtassák meg, hogy azzal az egyensúlytalanság megszűnjön.

Leblond [2006] az SNP németek és franciák által történt felpuhítása után közölt írásában amellet érvel, hogy a paktum sokkal inkább politikai mint gazdasági szerepet tölt be, és valójában a paktum, illetve a pénzügyi piacok együtt képesek megfelelő fiskális politikát kikényszeríteni. Tehát véleménye szerint a piac képes elvégezni (legalább is a fiskális politika esetében) a megfelelő koordinációt.

Az érvelés legfőbb pontja az, hogy az SNP 2003-as válságát nem követték az államkötvény-piacokon jelentős hozamemelkedések, illetve az Európai Központi Bank sem emelte meg irányadó kamatlábát. Ebből azt a következtetést vonja le a szerző, hogy a piac képes beárazni azt, ha egy tagállam fiskális politikája nem fenntartható. Ebben az értelemben az SNP megszegése, illetve a túlzottdeficit-eljárás megindítása egy figyelmeztető aktus. Azonban a piac tudja azt, hogy az SNP sokkal inkább egy politikai, mint egy gazdasági intézmény, és így jelentősége sem lehet nagy.

Fontos, hogy *Leblond* hangsúlyozza: ahhoz, hogy a piacok helyesen és megfelelően tudják pótolni az SNP-t, négy fontos kritériumnak teljesülnie kell. Ezek a következők:

1. A pénzügyi piacoknak nyitottaknak kell lenniük, számos befektetési lehetőséggel.
2. A kötvények eladóirol megfelelő információ kell, hogy rendelkezésre álljon.
3. Meg kell szüntetni az erkölcsi kockázat, vagyis a központi bank, vagy bárki más általi kimentés lehetőségét.
4. A kibocsátóknak a piaci jelzéseket kell követniük.

A szerző feltételezései szerint mindezek a kívánalmak fennállnak, így az EU kötvénypiacai és pénzpiaci szereplői, egyfajta másodlagos SNP-ként, ki tudják kényszeríteni a megfelelő fiskális politikák vitelét.

Az ezzel a nézettel kapcsolatban utólag felmerült problémák közül az egyik az, hogy a GMU-tagok esetében, ahogy arra már felhívtuk a figyelmet, a kamatlábak

nagysága eltért attól, mint amekkorát az ország helyzete indokolt volna. Ahogy *Feldstein* [2010] gyors elemzésében arra a figyelmet felhívja, a görögök azért adósodhattak el ilyen mértékben, mert az eurózóna-tagság ezt lehetővé tette számukra azzal, hogy alacsonyabb kamatláb „határozódott meg” a piacokon, mint indokolt lett volna. Érdekes kérdés, hogy eszerint a nézet szerint vajon a fenti négy pontból valójában melyik sérült. Valószínűleg a harmas pont volt az, amely kimondva-kimondatlanul sérült: a befektetők az gondolhatták, hogy egy GMU-tagállam az erős mögöttes intézmények és így egy potenciális „bail-out” lehetősége miatt nem mehet csődbe.

Másrészről, ahogy arra *De Grauwe* és szerzőtársa [2009] is felhívja a figyelmet, a piacok gyakran túl későn jeleznek. A jelenlegi görög válság esetében is azt láthatuk, hogy a hitelminősítők igen későn reagáltak a görög problémákra. Egészen pontosan csak a dubai állami vagyonalap problémáinak felszínre kerülésekor reagáltak, de akkor már egy lapon kezeltek olyan államokat is, amelyek amúgy fiskális szempontból azért nem egyforma kockázatot képviseltek. Valószínű tehát, hogy azok a nézetek, amelyek szerint az SNP, illetve a piacok együtt képesek megfelelő fiskális felügyeletet produkálni az eurózónában, felülvizsgálandók.

Ugyanakkor, mint utólag kiderült, Leblond utolsó pontja is sérült: a görögök – immár sokadszorra – *elhallgatták valós gazdasági helyzetüket* a világ előtt. Görögországgal kapcsolatban már többször is hallhattunk „kreatív könyvelésről”, így kiderült, hogy azok a fiskális mutatószámok, amelyeknek az ország végül GMU tagságát köszönhetette, nem voltak valóságok. 2009-ben, hasonlóan a korábbiakhoz, szintén utólag ismerte el a görög kormányzat, hogy a költségvetési hiány nagysága jócskán meghaladja az előrejelzett értékeket, és ez a tévedés bőven a hibahatáron kívül van. Mindez felveti a föderális szintű fiskális felügyeleti rendszeren belül egy erős auditáló szervezet létrehozásának szükségességét is.

Vagyis sérülnek azok a kritériumok, melyeket Leblond a piaci mechanizmusok működési feltételeiként azonosít. Ezen túl problematikus lehet az is, hogy a piaci reakciók és jelzések (főként azért, amit a piaci jelzések elkészttségéről írtunk korábban), eltúlzottak, és, különösen a lakosság számára fájdalmasak lehetnek. Az arany kényszerzubbony fénykorában, az aranystandard idején ez nem okozott problémát, hiszen a lakosság nagy részének nem volt szavazati joga. Napjainkban azonban a politikai elit nem várja meg, amíg a piaci kényszerítő erők a felszínre bukkannak, hanem ezt megpróbálják valamilyen módon a felszín alá rejtteni.

2.2. A GAZDASÁGI ÉS MONETÁRIS UNIÓ „GLOBÁLIS KORMÁNYZÁSA”

Amennyiben a második lehetséges megoldást vizsgáljuk, az ideáltipikus megoldás természetesen az Egyesült Államokhoz hasonlóan működő föderális állam lenne, választott döntéshozókkal, akik föderális költségvetést alkotnak, szabályokat hoznak és végzik a gazdaság kormányzását. Azonban reálisan végiggondolva ez az opció Európa esetén biztosan nem járható. Feltehető tehát a kérdés: milyen módon működhet a globális/föderális szintű kormányzás?

Egy integrációban, így a GMU-ban is, amikor kormányzásról beszélünk, akkor alapvetően azt két funkcióval jellemezhetjük. Az egyik az *operatív döntések* megho-

zatala: adott szabályok alapján kompetens döntéseket kell hozni. Ez tulajdonképpen megfelel a politikatudományban ismert végrehajtó funkciónak. A másik funkció pedig értelemszerűen a *törvényhozó* funkció: ez a funkció a szabályok (törvények) meghozatalán túl a GMU-ban (EU-ban) kiegészül a „szabályok meghozatalának módjáról szóló szabályokkal” (döntéshozatali procedúrákkal). Írásunk szempontjából, ahogyan azt láttuk előbb, a másodikra kell koncentrálnunk, hiszen a probléma nem a szabályok végrehajtásával, hanem magukkal a szabályokkal van és volt. A törvényhozó funkció szempontjából pedig valójában olyan újabb szabályok meghozataláról van szó, amelyek az integráció további mélyítéséről szólnak. A továbbiakban tehát alkalmazhatjuk az integrációelmélet NPG-s elméleteit arra, hogy megvizsgáljuk, mi szükséges ahhoz, hogy a megfelelő döntések megszülessenek.

Ami az integrációelméleteket illeti alapvetően két fontos elméletet tudunk megkülönböztetni: a *neofunkcionalista* elméletet, illetve az *intergovernmentalizmust*. Előbbi lényege az, hogy az integráció mélyülését alapvetően két dolog okozza:

1. az integráción belüli intézmények,
2. az integráción belüli üzleti és érdekcsoportok.

A neofunkcionalizmus elmélete azt állítja, hogy a nemzetközi és transznacionális gazdaságpolitikai döntéshozatal módja megváltozik. Egyre több és több funkció kerül át a nemzetállam szintjéről a föderális szintre, mivel azok megoldása az integráció szintjén célszerűbb. Ahogyan *Gilpin* [2004: 348] fogalmaz:

“A neofunkcionalizmus központi gondolata az, hogy a gazdasági és technológiai hajtóerők a világot a politikai integrálódás felé hajtják. A gazdasági és politikai integráció mozgatórugói mélyen gyökereznek a modern gazdasági rendszerben, és éppúgy önmagukat erősítik, mint ahogyan a gazdasági integráció egyes szintjei a további integrálódást. A neofunkcionalizmus feltételezi, hogy a nemzetbiztonsági és államközi versengés hagyományos tényezőivel szemben egyre inkább előtérbe kerülnek a gazdasági és egyéb jóléti szempontok. E feltevés alapja az, hogy az iparosodás, a modernizáció, a demokrácia és hasonló folyamatok megváltoztatták az államok és az egyének magatartását. Az elmélet szerint ugyanis az integrációs folyamat során újrafogalmazódnak a nemzeti érdekek, és ebből következően a lojalitás is áthelyeződik, azaz a nemzetállami szintről a kialakuló regionális és globális entitások felé irányul.”

Amennyiben értelmezni szeretnénk a neofunkcionalizmus központi gondolatát, azt mondhatjuk, hogy az egyes tagállamok rövid távú politikai érdekei nem befolyásolják döntéseiket, ami az integráció törvényhozó funkcióját illeti. Az integráció nem egy alkufolyamat része és következménye, hanem egy automatikusan, vagy fél-automatikusan működő folyamat. Az Európai Unióra alkalmazva a neofunkcionalizmus gondolatait, az, különösen a korai időszakban, egészen jól magyarázta az integráció fejlődését.

Dyson [2002a] megmutatja, hogy a neofunkcionalizmus ideáját a GMU kapcsán is tudjuk alkalmazni. Eszerint a GMU kapcsán több önerősítő folyamatot is találhatunk: az egyik szerint a globalizáció (elsősorban a tőkeáramlás szabadsága) és az ebből következő monetáris politikai autonómia csökkenéséből fakad egy mélyülő monetáris integráció iránti igény. A másik szerint egy fajta korreláció figyelhető meg a tagállamok közötti konvergencia és a monetáris integráció mélyülése között.

A harmadik szerint a GMU szabályai a pénzügyi szereplők kapcsán egyfajta európai identitás kialakulása irányába hatnak.

Azonban az 1965–1967-es időszak után, amikor is Franciaország rövid távú politikai érdekeitől vezérelve blokkolta az EU (akkor még EK) működését, magyarázóereje egyre inkább gyengülni kezdett. Mindez elvezetett a másik fontos irányzat, az intergovernmentalizmus térhódításához. Amiben a *Moravcsik* [1991] nevéhez fűződő elmélet mindenképpen újítást hozott: a *nemzeti érdek* modellbe emelése. Az elmélet, amelyet Moravcsik intergovernmentális institucionizmusnak nevez, azonban röviden csak intergovernmentalizmusnak is szokták nevezni [lásd Gilpin, 2004], az 1990-es évekből származik. Fő teoretikusa szerint [Moravcsik, 1991: 25 – 26] szerint az elmélet három fő összetevőre épít:

1. *Intergovernmentalizmus*: eszerint a nemzetközi politika fő szereplői még mindig az államok. Kormányfők, miniszterek és tanácsadók kis csoportjától támogatva kezdeményezik és tárgyalják meg a legtöbb javaslatot az Európai Tanácsban és az Európai Unió Tanácsában (Miniszterek Tanácsa). Ezekben a szervekben minden egyes nemzeti kormány a saját preferenciáin keresztül néz a tárgyalási folyamatra. Másképpen kifejezve a Tanács a tagállami politika „folytatása”.
2. *Legkisebb közös többszörösön alapuló alkufolyamat*: mivel az európai integráción belül nem találunk egyetlen hegemon hatalmat, így a tárgyalások mindig valamilyen alkufolyamatként zajlanak, amelyben a pillanatnyi hatalmi viszonyok a meghatározók. A kis államokat legtöbbször „lefizetéssel” próbálják a nagyobbak meggyőzni, míg a nagy államok általában vétóval igyekeznek befolyásolni a döntéseket. Az egyezés általában közel áll a legkisebb közös többszöröshöz.
3. *A szuverenitás védelme*: az integráció tagjává válni mindenképpen valamilyen áldozatot kíván a tagállam részéről. Erre azért hajlandó, mivel a kooperációból (integrációból) származó hasznok ezért kárpótolják. Mivel azonban a szuverenitás fenntartása alapérdeke minden államnak, így a döntéshozók mindenképpen őrizni fogják azt, hogy lehetőleg további szuverenitásvesztés ne érje őket. Különösen tartózkodni fognak olyan nyitott végű megállapodások megkötésétől, amelyek későbbi szuverenitásvesztést okozhatnak.

Az intergovernmentalista felfogás szerint tehát az európai gazdasági kormányzás egy kormányközi alkufolyamatként működik, ahol a tagállami érdekek játsszák a főszerepet. A tagállamok érdekei, ellentétben a korábbi nemzetközi politikai gazdaságtani elméletekkel, nem egy fekete dobozban, láthatatlanul alakulnak ki, hanem függenek az államon belüli érdekcsoportoktól, illetve a politikusok újraválasztásához szükséges szavatzatmaximalizáló magatartástól is [Moravcsik 1991]. Ennek alapján az euró, mint közös valuta léte is a haszonmaximalizáló politikusok kezében van.

Természetesen az eurozóna kialakulása és fennmaradása szempontjából más elméleteket is megtalálunk. A már említett neofunkcionalizmus alapján a GMU léte egy szükségszerű mélyítése az integrációnak (amely, legalábbis ami az árfolyamok rögzítését illeti, jó lehetséges magyarázat, hiszen az, többek között a közös agrárpolitika, vagy a regionális politika zökkenőmentes működését elősegítheti). Egy másik lehetséges felfogás szerint, amely az NPG úgynevezett konstruktivista ágához tarto-

zik, az előbbieket mellett a politikusok elköteleződése is fontos volt amellet az idea mellett, miszerint Európa csak akkor lehet erős, amennyiben sikerül bevezetni és stabilan tartani a közös valutát[Dyson 2009].

Mindazonáltal, tekintve, hogy a Lisszaboni Szerződés elfogadása óta is csak annyi változás történt, hogy az eurózónát illető fő szabályok meghozatala ma már nem kizárólag a Tanács, hanem az Európai Parlament együttdöntésével történik. A végső szó azonban még mindig a Tanácsé, így a tagállami alkufolyamat továbbra sem megkerülhető. A globális kormányzás megoldása tehát azt fogja jelenteni, hogy az csak akkor valósulhat meg, ha a politikusok hajlandóak lemondani a nemzetállamuk szuverenitásáról, ez pedig csak akkor fog bekövetkezni, ha az a választók, érdekcsoportok akaratával találkozni fog. Vagyis az eurózóna megmentése ebben az esetben akkor fog bekövetkezni, ha sikerül ráébreszteni a választópolgárokat, érdekcsoportokat, politikusokat, hogy még mindig jobb további szuverenitásról (és egyes esetekben pénzről) lemondani, mintsem a zóna felbomlásának valószínűleg jóval magasabb költségeit viselni.

2.3. AZ EUROZÓNA FELBOMLÁSA

A harmadik lehetséges opció az integráció korlátozása, vagyis az euró, mint közös valuta megszüntetése. Ezt két módon tudjuk interpretálni. Az egyik lehetőség, hogy csak azok az államok hagyják el a zónát, amelyek ténylegesen bajban vannak. Ez az opció sokkal inkább zsarolási alapként, mint valós lehetőségként működhet. A bajban lévő tagállamok akkor választanák ezt az opciót, ha már minden mindegy alapon hozzák meg a döntéseiket. Ez egyenértékű egy teljes államcsőd elismerésével, sőt, talán még annál is nagyobb következményekkel járna. A hatás ráadásul nem korlátozódna kizárólagosan a kilépőkre, hiszen érintené mindazon országokat, amelyek pénzügyi intézetei valamilyen szinten kapcsolatban állnak a kilépő országgal.

A másik lehetőség a monetáris integráció *teljes felbomlása*. Ez még az előbbinél is nagyobb áldozatokat jelentene a tagállamok számára, és valószínűsíthető, hogy a gazdasági hatásokon túl katasztrofális politikai következményei is lennének. Így, mivel hatalmas költségei miatt megvalósulása, ha nem is lehetetlen, de nem valószínű, ezt a lehetőséget elvetjük, mint lehetséges megoldást.

Összességében azt mondhatjuk, hogy a három lehetséges forgatókönyv közül a globális/föderális szintű kormányzás erősítése a legvalószínűbb. Ez a tagállamoktól ugyan áldozatokat igényel, de ezek az áldozatok jóval kisebbek a zóna felbomlásának költségeinél.

Ugyanakkor az is világos, hogy korántsem mindegy, milyen típusú lesz a megvalósuló globális kormányzás: amennyiben a neofunkcionalista alapon megvalósuló (véleményünk szerint kevésbé valószínű) forgatókönyvet fogadjuk el, az egy stabilabb, ugyanakkor az Európai Egyesült Államokhoz közelebb álló megoldást jelentene. Tehát egy *föderalista* megoldásról lehetne ebben az esetben szó. A valószínűbb ugyanakkor (és az utóbbi hónapok állandó „sorsdöntő” tárgyalásai is ezt erősítik), hogy egy intergovernmentalista megoldás alkalmazása valósul meg. Ennek mindenképpen hátránya, hogy a GMU kormányzása még sokáig ad hoc jellegű megállapodásokon fog alapulni, ami bizonyos szempontból költségesebb és bizonytalanabb.

3. KONKLÚZIÓ: ERŐSÖDŐ GAZDASÁGI KORMÁNYZÁS – TÖBBSEBESSÉGES EURÓPA?

A *többsebességes Európa* koncepció lényege, hogy az EU különböző tagállamai az integráció különböző szintjein ragadnak, és míg egyes tagállamok között egészen szoros integráció jöhet létre, mások ezekből kimaradnak. Ami a monetáris integrációt illeti, két tagállam, Nagy-Britannia és Dánia kivételével minden tagállam vállalta, hogy csatlakozik a GMU-hoz. Elviekben tehát a többsebességes Európa kialakulására csekély az esély ezen a területen. Mindazonáltal a kötelezettségvállalás nem jelenti azt, hogy a tagállamoknak rögtön csatlakozniuk kellene az integrációhoz. Ezt legjobban Svédország esete mutatja, amely elviekben kötelezett arra, hogy csatlakozzon, azonban 1999. óta sikeresen szabotálja a tagságot (mivel az állampolgárok ahhoz nem járultak hozzá) azzal, hogy nem lép be az ERM II árfolyammechanizmusba, ami a bevezetés feltétele.

Vagyis a csatlakozás halasztása elvileg lehetséges, egészen addig, amíg annak költségei (alapvetően a maastrichti kritériumok teljesítésének költségeit szokás ide sorolni) meghaladják hasznait. Magyarországon *Csajbók és Csermely* [2002] számításával szokás igazolni azt, hogy a csatlakozás hasznai meghaladják a költségeket. Eszerint az országnak már régen csatlakoznia kellett volna a GMU-hoz. Ami miatt ez elmaradt, az az, hogy míg az euró bevezetésének hasznai valószínűleg hosszú távon jelentkeznek, addig a költségek rövid távon jelentenek problémát, elsősorban a politika számára: hiszen nem lehetséges fegyelmezetlen költségvetési politikát folytatni, a dezinfláció lassítja a növekedést.

Ami a csatlakozás késleltetését jelenti a fogadó oldalról, lehetséges, hogy ott is jelentkezik egy késleltető erő, amely alapvetően a keleti államokkal szembeni bizalmatlanságból fakadhat. Tény és való, hogy amikor 2007-ben elutasították Észtország és Litvánia GMU-tagságát magas inflációjukra hivatkozva, a döntéshozók igen szigorúan bántak a két balti állammal [Buitert–Sibert 2006]. Ugyanakkor viszont csatlakozhatott Szlovénia, majd Szlovákia is, ami jelzi, hogy aki nagyon szeretne tag lenni, annak sikerülhet.

A jelek tehát nem feltétlenül szólnak a többsebességes Európa mellett. Ugyanakkor azok a változások, amelyek napjainkban is zajlanak az Európai Unióban, ezt befolyásolhatják. Eddig alapvetően elméleti síkon érveltünk amellest, hogy az eurózóna megmentése a globális kormányzás erősítésével lehetséges. Ezek a megoldások elméleti szinten a fiskális föderalizmus irányába mutathatnak egyfelől (például az erőteljesebb fiskális szabályozás által, vagy egy egységes eurókötvény kibocsátásával), másfelől pedig erőteljesebb tagállami hozzájárulást is jelenthetnek (például az európai valutaalap javaslatán keresztül) [lásd Vigvári 2010 és 2011].

Ezeknek a megoldásoknak a költségei a már tagok számára is jelentősek, de eltörpülnek a kilépés költségeihez képest. Azonban más a helyzet a tagságra várókkal kapcsolatban. Ahogyan arról már előbb írtunk, a tagságra aspirálók esetében meghatározhatjuk egyfelől a csatlakozás költségeit és hasznait. Annak is igen széleskörű irodalma van, hogy ezek szerint a költségek és hasznok szerint mikor érdemes a csatlakozást végrehajtani [összefoglalásul lásd Darvas–Szapáry 2008a, 2008b, 2008c]. Amit viszont azonban ezek az elemzések nem vesznek figyelembe, azok a csatlakozás politikai költségei.

Márpedig amennyiben a gazdasági kormányzás erősítése a GMU-ban bekövetkezik, az új szabályokat a tagságra aspirálóknak is el kell majd fogadniuk. Mindez viszont azt jelenti, hogy a csatlakozás költségei kapcsán nemcsak a maastrichti kritériumoknak való megfelelést, illetve a monetáris politika elvesztését kell elszámolnunk, hanem ezeknek az új szabályoknak való megfelelést is. Ez pedig jelentősen megemeli a csatlakozás költségeit, így arra számíthatunk, hogy az eurózónához való csatlakozás a következő években nem lesz különösebben népszerű a jelenleg kívül lévő EU-tagállamok számára. Ez pedig jól látszik abból is, hogy abban a csoportban, amelyet az a négy állam alkot, amelyek nem kívánják elfogadni a gazdasági kormányzást erősítő szabályrendszert (az úgynevezett Versenyképességi paktumot), két ország is (Magyarország és Csehország) olyan tagállam, amelynek egyszer valamilyen csatlakoznia kell a GMU-hoz. De ugyanilyen hozzáállást látunk például a bankunió létrehozása kapcsán is.

IRODALOM

- Buiter, W. H.–Siebert, A. C. (2006): „The Inflation Criterion for Eurozone Membership: What to do when you fail to meet it”, Background paper for a Panel Discussion at the Annual Meeting of the Turkish Economic Association, Ankara, September 11, 2006 <http://www.nber.org/~wbuiter/crash.pdf>, letöltve: 2011. október 17.
- Csajbók A.–Csermely Á. (szerk.) (2002): „Az euró bevezetésének várható hasznai, költségei és időzítése” *MNB Műhelytanulmányok* 24.
- Darvas Zs.–Szapáry Gy. (2008a.): „Az euróövezet bővítése és euróbevezetési stratégiák” *Közgazdasági Szemle* 55(10): 833–873.
- Darvas Zs.–Szapáry Gy. (2008b): „Az euróövezet bővítése és euróbevezetési stratégiák” *Argenta Tanulmányok*, 1. <http://argenta.hu/argenta.html>, lekérdezve: 2009.05.11.
- Darvas Zs.–Szapáry Gy. (2008c): „Az új EU-tagországok megfelelése az optimális valutaövezet kritériumainak” *Külgazdaság* 52(11–12): 4–28.
- De Grauwe, P.–Moesen, W. (2009): „Gains for All: A Proposal for a Common Euro Bond” *Intereconomics* 44(3): 132–135.
- Dyson, K. (2002a): „Introduction: EMU as Integration, Europeanization, and Convergence” in: Dyson (2002b), pp 1–27.
- Dyson, K. (szerk) (2002b): *European States and the Euro. Europeanization, Variation, and Convergence* Oxford University Press, Oxford
- Dyson, K. (2009): „The First Decade: Credibility, Identity, and Institutional 'Fuzziness'” In: Dyson, K. (szerk) (2009): *The Euro at 10*, Oxford University Press, Oxford
- Feldstein, M. (2010): „Let Greece take a eurozone 'holiday'” in *Financial Times Online* <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/72214942-1b30-11df-953f-00144feab49a.html>, lekérdezve 2012.12.15.
- Gilpin, R. (2001): *Global Political Economy*. Princeton University Press, Princeton
- Homepage of the Council of the European Union: <http://www.consilium.europa.eu/showPage.aspx?id=&lang=en>

Homepage of the European Council: <http://www.european-council.europa.eu/>

Homepage of the European Central Bank: <http://www.ecb.int>

Homepage of Eurostat: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>

Leblond, P. (2006.): „The Political Stability and Growth Pact is Dead: Long Live the Economic Stability and Growth Pact” *Journal of Common Market Studies* 44(5): 969–990.

Moravcsik, A. (1991): „Negotiating the Single European Act: National Interests and Conventional Statecraft in the European Community” *International Organization* 45(1): 19–56.

Rodrik, D. (2005.): „A globalizáció járható útjai” *Egyenlítő* 6: 6–16.

Rodrik, D. (2007): *One economics, many recipes, Globalization, institutions, and economic growth*. Princeton and Oxford: Princeton University Press

Rodrik, D. (2011): *The Globalization Paradox: Democracy and the Future of the World Economy*. W. W. Norton and Company, New York

Vigvári G. (2010): „Tanulságok a Gazdasági és Monetáris Unió számára a 2008-as világgazdasági válság kapcsán” *Köz-gazdaság* 5(4): 179–197.

Vigvári G. (2011): „Governance in the European Union – applying the 'trilemma of 'global politics'” *Global Business and Economics Anthology* 2: 541–552.